

ACTA MVSEI APVLENSIS

APULUM LX

series *ARCHAEOLOGICA ET ANTHROPOLOGICA*

Fondator

ION BERCIU

Editor

GABRIEL TIBERIU RUSTOIU

Colegiul editorial:

RADU ARDEVAN - Universitatea „Babeş-Bolyai”, Cluj-Napoca

NIKOLAUS BOROFFKA - Deutsches Archäologisches Institut, Berlin

HORIA ION CIUGUDEAN - Muzeul Național al Unirii, Alba Iulia

SORIN NEMETI - Universitatea „Babeş-Bolyai”, Cluj-Napoca

CHRISTOPHER F. E. PARE - Universitatea „Johannes Gutenberg”, Mainz

ZENO KARL PINTER - Universitatea „Lucian Blaga”, Sibiu

CRISTIAN IOAN POPA - Universitatea „1 Decembrie 1918”, Alba Iulia

FLORIAN MATEI-POPESCU - Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”,
București

IOAN CAROL OPRIS - Universitatea București

AUREL RUSTOIU - Institutul de Arheologie și Istoria Artei, Cluj-Napoca

CRISTIAN SCHUSTER - Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București

VOLKER WOLLMANN - Obrigheim

Colegiul de redacție:

RADU OTA - redactor șef

CRISTINEL FÂNTÂNEANU - secretar de redacție

SIDONIA PETRONELA OLEA - membru

ADINA BOGDAN - membru

GEORGE VALENTIN BOUNEGRU - membru

CRISTIAN TITUS FLORESCU - membru

ILIE LASCU - membru

ANCA TIMOFAN - membru

Adresa de corespondență:

MUZEUL NAȚIONAL AL UNIRII ALBA IULIA

510010 ALBA IULIA

Str. Mihai Viteazul, 12-14

Tel. 0258/813300

Mailing address:

MUZEUL NAȚIONAL AL UNIRII ALBA IULIA

RO – 510010 ALBA IULIA

12-14, Mihai Viteazul St.

Tel. (+40) (258) 813300

www.revista-apulum.ro; www.mnuai.ro

© 2023 MUZEUL NAȚIONAL AL UNIRII ALBA IULIA

ISSN – 1013-428X

ISSN – 2247 – 8701

ISSN-L – 2247 – 8701

ACTA MVSEI APVLENSIS

APVLVM

LX

series *ARCHAEOLOGICA ET ANTHROPOLOGICA*

ALBA IULIA

MMXXIII

Tehnoredactare: RADU OTA

Traducerea și verificarea textelor în limba engleză: ADINA BOGDAN

Corectură: IOANA-DANIELA TRIF

Autorii își asumă întreaga răspundere pentru conținutul studiilor

Materialele nepublicate nu se restituie autorilor

S U M A R

CONTENTS – SOMMAIRE – INHALT

RADU OTA, Fondarea anuarului Apulum/Creation of Apulum Yearbook.....	IX
VOLKER WOLLMANN, RADU OTA, GEORGE VALENTIN BOUNEGRU, La ceas aniversar – Ion Berciu, fondatorul anuarului Apulum. Corespondență Ion Berciu – Volker Wollmann.....	XXI

STUDII ȘI ARTICOLE – STUDIES AND ARTICLES

ARHEOLOGIE & ANTROPOLOGIE

MIHAELA-MARIA BARBU, MIHAI GLIGOR, Materialul litic cioplit eneolitic din situl de la Petrești – <i>Groapa Galbenă</i> (jud. Alba) <i>Eneolithic Carved Lithic Material from Petrești - Groapa Galbenă Site (Alba County)</i>	1
MIHAELA-MARIA BARBU, IOSIF VASILE FERENCZ, Materialul litic cioplit aparținând culturii Coțofeni din situl de la Alun – Terasa Dacică 1 <i>Knapped Lithic Material Belonging to the Coțofeni Culture from Alun Site – Terasa Dacică 1</i>	33
CAROL KACSÓ, Obiective și descoperiri din epoca bronzului de la Călinești - Maramureș <i>Bronzezeitliche Funde und Befunde aus Călinești – Maramureș</i> ...	45
ILIE LASCU, Descoperiri din bronzul târziu de la Pianu de Jos – <i>Câmpu de Mijloc</i> <i>Late Bronze Finds from Pianu de Jos – Câmpu de Mijloc</i>	67
NIKOLAUS BOROFFKA, HORIA CIUGUDEAN, SVEND HANSEN, Teleac – 70 Years from the First Discovery. <i>Macedonian Bronzes from the Research in 2010-2011</i> <i>Teleac – la 70 de ani de la prima descoperire. Bronzuri</i>	

	<i>macedonene din cercetările anilor 2010-2011.....</i>	89
GABRIEL BĂLAN, ADRIAN BOLOG, CRISTIAN DIMA, SILVIU POPA, DANIEL TENTIȘ, ANDREI SOFICARU, Morminte din prima epocă a fierului descoperite la Gelmar (jud. Hunedoara)		
	<i>Early Iron Age Burials Discovered at Gelmar (Hunedoara County).....</i>	129
MARIANA EGRI, ANDREEA DRĂGAN, AUREL RUSTOIU, ADRIAN CĂTĂLIN CĂSĂLEAN, MARINA MUSTEAȚĂ, GABRIEL TIBERIU RUSTOIU, Settlement and Land-Use Patterns in the Surroundings of the Iron Age Cemeteries at Sâncraia – Darvas (Alba County)		
	<i>Modele de organizare a așezărilor și de exploatare a teritoriului în arealul necropolelor din epoca fierului de la Sâncraia – Darvas (jud. Alba).....</i>	157
AUREL RUSTOIU, Commentaria archaeologica et historica (VI) 1. Comentarii cu privire la o istorie a Daciei preromane schițată de Karl Strobel 2. Din nou despre „hambarele dacice” de la Grădiștea de Munte (jud. Hunedoara)		
	<i>Commentaria archaeologica et historica (VI) 1. Comments Regarding the History of pre-Roman Dacia that Was Proposed by Karl Strobel 2. Once Again about the Dacian Granaries from Grădiștea de Munte (Hunedoara County).....</i>	193
DAN GEORGE ANGHEL, Olăritul la Apulum - ateliere, inventar tehnologic și produsele ceramice specifice		
	<i>Pottery at Apulum – Workshops, Technological Inventory and Specific Ceramics Products.....</i>	235
LUCIANA NEDELEA, A Statistical Analysis of the Roman Pottery Discovered within the Perimeter of the Porta decumana Pertaining to the Potaissa Legionary Fortress		
	<i>O analiză statistică a ceramicii romane descoperite în perimetrul porții decumana aparținând castrului roman Potaissa.....</i>	299
LIVIU PETCULESCU, Roman Military Equipment from Stolniceni (Râmnicu Vâlcea Town)		
	<i>Echipamentul militar roman de la Stolniceni (orașul Râmnicu Vâlcea).....</i>	319
SORIN COCIȘ, VLAD-ANDREI LĂZĂRESCU, MARIUS-MIHAI CIUTĂ, Fibule pierdute – fibule regăsite. Cazul Alba Iulia		
	<i>Lost Brooches-Found Brooches. Alba Iulia Case</i>	339
ERGÜN LAFLI, MARTIN HENIG, Some Hellenistic and Roman Engraved Gemstones from Nicomedia and Bithynia (North-Western Marmara)		

<i>Câteva geme elenistice și romane din Nicomendia și Bithynia (nord-vestul Mării Marmara).....</i>	387
ANA-CRISTINA HAMAT, HOREA POP, Două inele de bronz cu gemă, descoperite la Șimleu Silvaniei <i>Two Bronze Rings with a Gem, Discovered at Șimleu Silvaniei</i>	405
MARIA NOUSSIS, Late Antique Triconch Churches in the Roman Province of Ancient Epirus <i>Bisericile în plan triconc din epoca antichității târzii din provincia romană a Epirului.....</i>	419
CĂLIN COSMA, Obiect de paradă descoperit în cimitirul avar de la Șpălnaca (jud. Alba). Artefact unicat în arheologia avară din Transilvania <i>A Parade Object Discovered in the Avar Cemetery from Șpălnaca (Alba County). Unique Artifact in Avar Archaeology from Transylvania</i>	433
GEORGE VALENTIN BOUNEGRU, OVIDIU-MAXIM OARGĂ, Un tezaur monetar din secolul al XII-lea descoperit la Cetatea de Baltă (jud. Alba) <i>A Monetary Hoard from the 12th Century Discovered at Cetatea de Baltă (Alba County).....</i>	445

VARIA

FÁBIÁN ISTVÁN, Colecțiile școlilor mureșene din a doua jumătate a secolului al XIX-lea și din secolul al XX-lea <i>The Collections of the Mureș County's Schools in the Second Half of the 19th Century and the 20th Century.....</i>	455
--	-----

RESTAURARE – CONSERVARE – INVESTIGAȚII **RESTORATION – CONSERVATION – INVESTIGATIONS**

SORIN ȘERBAN, O nouă tehnică de punere în valoare a unui vas <i>terra sigillata</i> cu decor în relief descoperit la Alba Iulia <i>A New Technique for the Valorisation of a Terra Sigillata Vessel with Relief Decoration Discovered at Alba Iulia.....</i>	465
SIDONIA PETRONELA OLEA, Tehnici de curățare în restaurarea unei statui romane din piatră din colecția Muzeului	

Municipal „Ioan Raica” din Sebeș <i>Cleaning Techniques in the Restoration of a Roman Stone Statue from the Collection of the „Ioan Raica” Municipal Museum in Sebeș.....</i>	473
--	-----

RECENZII ȘI NOTE DE LECTURĂ

REVIEWS AND READER'S NOTES

RADU OTA, Rada Varga, <i>Microistorii din Dacia Romană</i> , Ed. Mega, Cluj-Napoca, 2022, 131 pagini, 9 ilustrații alb-negru și color.....	487
GEORGE BOUNEGRU, Oana Tutilă, <i>Bijuterii romane din aur din colecțiile Muzeului Civilizației Dacice și Romane</i> , Ed. Mega, Cluj-Napoca, 2022, 74 pagini.....	491

COMEMORARE

COMMEMORATION

SABIN ADRIAN LUCA, Omagiu regretatului profesor Iuliu Adrian Paul/ Homage to the Late Professor Iuliu Adrian Paul (1930-2009).....	493
Lista autorilor.....	499

COLECȚIILE ȘCOLILOR MUREȘENE DIN A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XIX-LEA ȘI DIN SECOLUL AL XX-LEA

FÁBIÁN István
Universitatea de Medicină, Farmacie, Științe și Tehnologie
„George Emil Palade” Târgu Mureș

Cuvinte cheie: arheologie, colegiu, donații, numismatică, ceramică
Key words: archaeology, college, donations, numismatics, pottery

O considerabilă avere culturală zace în colecțiile diferitelor instituții de învățământ de stat sau confesionale. Ele nu sunt numai colecții pur didactice, ci pot reprezenta și *sămânța* unui nou muzeu.

Istoria colecțiilor liceale din Transilvania începe cu secolul al XV-lea. Cele mai vechi, deși nu cele mai însemnate colecții școlare, sunt ale liceului Evanghelic din Sibiu, ale liceului Romano-Catolic din Odorheiu Secuiesc, apoi începând cu secolul al XVIII-lea, cele ale liceelor din Târgu Mureș. Însă majoritatea acestor colecții din Transilvania datează din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, cele mai însemnate fiind ale Colegiului Bethlen din Aiud și ale Liceului Greco-Catolic român din Blaj. Pe lângă acestea mai existau și cele particulare, care aparțineau, mai ales, unor profesori. În județul Mureș, existau în total 36 de colecții, din care 19 școlare și 17 particulare.

Colecțiile școlare, bine organizate, au contribuit într-un mod definitoriu la conturarea unui fond de exponate foarte variat și bine structurat din cadrul Muzeului Județean Mureș. În cele ce urmează vor fi analizate câteva dintre cele mai importante.

Colecția Gimnaziului Romano Catolic din Târgu Mureș a avut începuturi modeste cu doar o mică colecție zoologică, donată de cancelarul regal Erődy Béla, în anul 1904. Colecția consta din: 24 specii de pești, 69 specii de corali, 140 specii de melci (cele mai spectaculoase fiind *Dentalium Liguus virgineus* și *Tylomelania zemis*), precum și 150 specii de scoici (cele mai importante fiind *Mytilus Mactra lactea* și *Fellina miticla*)¹. Această colecție avea o valoare de 415 coroane la vremea respectivă și a fost îmbogățită în 1909 cu donația profesorului universitar Koch Antal. Aceasta consta din 53 specii de melci, 115 specii de scoici, șase specii de viermi, 15 bucăți de fosile, 10 mamifere împăiate (pisică sălbatică, dihor, porcușor de Guineea, cârțiță, sconcs,

¹ ANSJM, ds. nr. 483, f.1-5.

cap de capră sălbatică, iepure de munte, liliac cu urechi mari, hârciog, maimuță manta cu glugă), 151 păsări împăiate, dintre care 34 păsări de pradă, 72 păsări acvatice, opt păsări cățărătoare, patru porumbei, 13 specii de găini, 20 de păsări cântătoare. La acestea, se adaugă 122 borcane de preparate în spirt cum ar fi sardele, meduze, păianjeni de apă, coropișnițe etc. Donația cuprindea și 40 de schelete (oase ale corpului uman și cranii, schelet de jder, colț de elefant etc.), 10 bucăți de coarne, din care trei de cerb, două de bovină, două de vacă, unul de bivoli, unul de taur, unul de căprioară, 30 de bucăți de preparate uscate cum ar fi: cuib de pasăre, scut de crab de mare, ac de mare etc. De asemenea, se mai găseau în inventarul colecției șase mostre de țesut uman cum ar fi inimă, creier, piele, trahee, arteră din cap, homunculus, trei mostre animale: două creiere de girafă și un *Okapia lotingstoni*, 26 de bucăți de preparate microscopice animale, 17 cutii de insecte, din care șase cutii de insecte și 11 cutii de fluturi².

În anul 1910, aceste colecții sunt aranjate în sala nou renovată a gimnaziului tot cu ajutorul profesorului Koch Antal și se va numi Muzeul Zoologic al Gimnaziului Romano-Catolic. Colecția arheologică, conform repertoriului lui Roska Márton, consta din următoarele obiecte:

- un topor de piatră de 10 cm lungime, care a fost descoperit pe câmpul dintre localitățile Bedeni și Neaua,
- un topor de bronz cu toc de 10,5 cm și un topor de piatră de 7 cm descoperit la Bezid,
- două topoare de piatră neolitice și șapte bucăți de mărgelă de lut din epoca Bronzului cât și un fragment de buzdugan din piatră descoperite în apropierea satului Micăsasa,
- trei mărgelă din epoca Bronzului descoperite la Mădăraș,
- un topor din piatră de 20,4 cm descoperit la Sântioana de Mureș,
- un topor de bronz tip celt descoperit la Deda,
- un topor din silex în formă ovală descoperit la Ilieși,
- patru seceri de bronz descoperite la Măgherani,
- o daltă în formă triunghiulară descoperită la Murgești,
- o brățară de bronz descoperită la Cornești,
- o seceră de bronz cu cârlig și un fragment de seceră descoperit la Călușeri.

Din colecție, a mai făcut parte un vas din lut, negru, cu toartă supraînălțată, fragmente ceramice neolitice, fusaiole, greutăți de război de țesut din lut descoperite la Călugăreni³, dar și vase întregi și fragmentare din epoca

² *Ibidem*, f.9-60.

³ Lazăr 1995, p. 36.

Bronzului, ornamentate cu motive vegetale și meandrice, precum și două rășnițe manuale din piatră⁴.

Cea de-a doua colecție importantă este cea a Colegiului Reformat din Târgu Mureș. Bazele ei au fost așa-numitele cabinete științifice, cum ar fi cele de geografie, biologie, istorie și „știință antică”, care au fost fondate pe la 1850. Prima mențiune despre obiectele donate sau achiziționate pentru cabinetul de istorie apare abia în 1872, când prof. ing. Ercsei József donează colecția sa de 56 monede colegiului⁵. Donația era alcătuită din:

- 4 monede de aur⁶:

- 1) 1 anne 1858 Vereinsmunze 50 ein Muss fein, cu portretul lui Franț Iosif,
- 2) 1/2 anne 1858 Vereinsmunze 100 ein Muss fein, cu portretul lui Franț Iosif,
- 3) un ducat de aur maghiar 1848 cu portretul Fecioarei Maria,
- 4) aur cu Ferdinand al III-lea din anul 1639.

- 28 de monede de argint⁷:

- 1) taler cu Maria Theresia din 1780,
- 2) taler cu Ferdinand al III-lea,
- 3) Rubel rusesc din anul 1841,
- 4) monedă turcească,
- 5) monedă cu Iosif al II-lea din anul 1788,
- 6) monedă maghiară cu portretul Fecioarei Maria din anul 1848,
- 7) monedă de 20 de krajczar vechi 7 bucăți,
- 8) monedă de 20 de krajczar nou 1 bucată,
- 9) monedă de 1/4 font,
- 10) 12 monede străine vechi.

- 24 de monede din cupru⁸:

- 1) monedă de 6 krajczar german,
- 2) monedă de 6 krajczar maghiar din anul 1849,
- 3) 17 monede maghiare vechi,
- 4) 4 monede străine,
- 5) monedă comemorativă din anul 1844,
- 6) monedă comemorativă bisericească din anul 1861.

O donație unică ce intră în componența colecției colegiului, cea din anul 1880 când, preotul reformat din Dumbrăvioara donează Ierbarul (*Herbarium*), o

⁴ *Ibidem*, p. 121-122.

⁵ ANSJM ds. nr. 3117, f.1.

⁶ *Ibidem*.

⁷ *Ibidem*.

⁸ *Ibidem*.

colecție de plante ce aparținea cândva lui Teleki Mihály. Este unul dintre cele mai vechi ierbarii, ce conține 602 plante așezate în 96 de pagini parfumate⁹.

În mai 1895, contele Bethlen Gyula donează colecția sa de 32 monede, din care 13 de argint și 19 de cupru¹⁰, colegiului reformat¹¹:

- 1) o monedă de un kreuzer din anul 1795,
- 2) o monedă austriacă din anul 1802,
- 3) o monedă franceză din anul 1826,
- 4) două monede poloneze din anul 1663,
- 5) o monedă cu inscripția *Frauch I.R.Imp.* din anul 1765,
- 6) o monedă turcească,
- 7) două monede cu inscripția *Victoria dei Gratia Brit Regina C.D* din anul 1887,
- 8) o monedă cu inscripția *Anton...Caes...*

- 19 monede din cupru:

- 1) o monedă Rakoczi din anul 1705 cu inscripția *II 1705 Pro Libertate*,
- 2) o monedă cu Maria Theresia din anul 1763,
- 3) o koroană cehă din anul 1782,
- 4) cinci monede de 1 kreutzer din anul 1800,
- 5) o monedă de 3 kreutzer din anul 1800,
- 6) două monede din anul 1872 cu inscripția *Ikrauchen 1872 Frauzt*

Kais,

- 7) un kreutzer austriac din anul 1872,
- 8) două monede de 2 kreutzer din anul 1877,
- 9) o monedă turcească,
- 10) o monedă de 10 cenți din anul 1866 cu portretul lui Victor Emanuel al II-lea de Italia,
- 11) 5 bani Romania din anul 1867,
- 12) o monedă cu inscripția *Constantinus Aug Providouchia*,
- 13) o monedă grecească.

Anuarul din 1900 al colegiului menționează adăugarea la colecția numismatică a unor obiecte antice de piatră, urne romane, trei cămăși de zale medievale, cupa de vin a lui Rákóczi al II-lea și sabia din oțel de damasc a lui Szentkeresztzi András.

În mod interesant, din repertoriul lui Roska Márton (și nu din lista de inventar a colegiului) rezultă că în colecție mai existau atât o cană de culoare cărămizie din epoca Bronzului descoperită la Sângeorgiu de Pădure, cât și un topor neolitic de piatră descoperit la Văleni. Din repertoriul arheologic al

⁹ Urr 1876, p. 5-6.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ ANSJM ds. nr. 3117, f.1.

județului Mureș, aflăm că această colecție mai conținea un tezaur monetar de 145 monede romane: denari republicani cu ultima emisiune până la Augustus (anul 4 a.Chr.) descoperită la Budiu Mic în 1865 și două brățări din bronz¹².

Alte colecții școlare interesante au fost realizate de-a lungul secolului al XX-lea și aveau în componența lor o serie de artefacte descoperite de elevi și/sau profesorii din localitățile respective. Cele mai consistente colecții au fost: colecția arheologică a Școlii Generale din Ibănești, Colecția fostului Liceu Evanghelic din Reghin, a Liceului Evanghelic din Sighișoara, și a liceului din Sărmaș. La acestea se adaugă colecțiile mai mici ale școlilor din Grebenișu de Câmpie, Bogata, Cuci, Miheșu de Câmpie, Pănet, Lueriu, Zau de Câmpie, Ozd, Sovata și Luduș.

Colecția arheologică a Școlii Generale din Ibănești conținea piese ceramice preistorice, dar piesele de rezistență sunt două topoare din piatră: un topor din piatră (andezit) ce aparținea culturii Coțofeni, șlefuit și perforat, de culoare gri, cu pigmenți verzui¹³. Toporul are lățimea uniformă, patru muchii, ceafă ușor curbată, dimensiunile: lungimea 14 cm și lățimea 8 cm, diametrul găurii de înmănușare 2,8 cm, greutatea de 1,9 kg¹⁴. Tot în colecția școlii, se afla un alt topor din piatră fațetat, șlefuit și perforat, de culoare maronie, spre tăiș, dimensiunile fiind: lungime 8,5 cm, lățime 4 cm, diametrul găurii de înmănușare 1,8 cm, greutatea de 630 gr. În fine, din colecție a mai făcut parte o daltă de bronz de la sfârșitul epocii Bronzului, precum și un celt de tip transilvănean de la începutul epocii fierului, cu gaura de înmănușare ovală. Tortița prelungită a toporului se contopește cu motivul ornamental. Are patină verde, o lungime de 9,8 cm, diametrul găurii de înmănușare fiind de 3 cm, iar greutatea de 350 gr.¹⁵.

Colecția având cea mai tristă soartă a fost cea a fostului Liceu Evanghelic din Reghin. Aceasta conținea mai multe topoare din cuarțit și unul de bronz, de diferite mărimi, toate dispărute în jurul anului 1948. De asemenea, a dispărut și tezaurul monetar roman descoperit în octombrie 1868, constituit din 300 denari, din care unul republican, de la Marcus Antonius, restul imperiali¹⁶.

O altă colecție bine documentată (din care lipsesc anumite exponate) este cea a fostului Liceu Evanghelic din Sighișoara, care avea în compoziție următoarele piese: două topoare din piatră de formă amigdaloidală aparținând culturii Coțofeni, trei celuri de bronz, două topoare din serpentin și amfibolit, o daltă din amfibolit¹⁷, un topor de cupru cu tăișurile în cruce, lung de 22 cm, și cu

¹² Lazăr 1995, p. 98.

¹³ Lazăr, Mera 1979, p. 639.

¹⁴ Lazăr 1995, p.146.

¹⁵ Lazăr, Mera 1979, p. 639; Lazăr 1995, p. 147.

¹⁶ Lazăr 1995, p. 127.

¹⁷ *Ibidem*, p. 202.

o greutate de 1 kg¹⁸. Din colecție mai făcea parte o lamă fragmentară de pumnal din bronz găsit în albia pârâului Apold, de lângă localitatea cu același nume. Lama a avut o nervură mediană reliefată, care s-a lărgit în semicerc în partea superioară, separându-se de mânerul ei în formă de limbă. Piesa are lungimea totală de 11,5 cm, lățimea de 4,5 cm, și aparține fazei târzii a epocii Bronzului. Din colecția numismatică, se cunosc o monedă dacică din timpul lui Filip al II-lea, o imitație după un denar roman republican și o tetradrahmă macedoneană, dar și o serie de monede imperiale (denari și sesterti) emise în timpul lui Traianus, Hadrianus, Sabina, Faustina Senior, Lucius Verus, Iulia Maesa, Antoninus Pius, Marcus Aurelius. Aceste monede au intrat în colecțiile Muzeului Municipal de Istorie Sighișoara¹⁹.

O existență sinuoasă a avut colecția școlii din Sărmaș, ce conținea o serie de vestigii preistorice și prefeudale. Din prima categorie, au făcut parte cinci topoare întregi, șlefuite și perforate, unele cu muchia sau tăișul arcuit, de culoare neagră, gri sau gălbuie, un bol întreg cu perețiidecorați cu cercuri, trei cești cu corpul emisferic, fundul rotunjit, buză dreaptă, toartă în bandă, decorată cu incizii. Vestigiile din epoca migrațiilor constau din ceramică fragmentară cenușie lucrată la roată, ornamentată cu decor învălurit aparținând secolelor VI-VII; daltă de culoare verzuie cu pigmenți albi, pe ambele fețe fin șlefuită și greutăți pentru război de țesut. Ulterior, exponatele au intrat în colecția particulară a lui Valeriu Lazăr, de unde se pare că au dispărut. Cam aceeași soartă a avut și colecția Școlii Generale din Grebenișu de Câmpie, alcătuită mai ales din fragmente ceramice din epoca Bronzului. Fragmentele au fost cercetate de Valeriu Lazăr în 1976, după care au intrat în colecția sa particulară²⁰.

Colecția școlii din Bogata era constituită mai ales din ceramică din cultura Wietenberg și ceramică medievală, precum și un topor de luptă din bronz, cu disc, ornamentat pe întregul corp, cu benzi de arcuri continue și linii incizate sau punctate transversal, cu triunghiuri ascuțite, piesa fiind din epoca Bronzului mijlociu²¹. Piesele au intrat în colecția particulară a lui Valeriu Lazăr.

O colecție deosebită (încă existentă) este cea a școlii din Cuci. Inițial, colecția a conținut fragmente ceramice neolitice culese de elevii școlii, fragmente ceramice Coțofeni decorate cu împunsături succesive²², fragmente ceramice Wietenberg, câteva topoare din piatră fragmentare și fragmente ceramice dacice. La acestea, s-au adăugat și fragmente de vase romane și monede. Colecția numismatică a devenit, cu timpul, cea mai importantă cu piese din epoca romană până în secolul al XIX-lea.

¹⁸ *Ibidem*, p. 246.

¹⁹ Chirilă *et alii* 1972, p. 17.

²⁰ Lazăr 1995, p. 141.

²¹ *Ibidem*, p. 82.

²² *Idem* 1975, p. 35; Roman 1971, p. 100.

Colecția școlii din Miheșu de Câmpie: o colecție monetară care cuprinde câteva monede romane imperiale, la care se adaugă și câteva fragmente ceramice. Această mică colecție a intrat în componența școlii din Răzoare, care este un sat aparținător comunei Miheșu de Câmpie. Și această școală a avut o mică colecție ce conținea mai ales ceramică preistorică: un vas mare bitronconic, cană cu toartă cu butoni, două cești negre, dintre care una fragmentară, cu toartă ruptă, ușor bitronconică și fundul ușor scobit, iar cealaltă este fin lustruită, marginea ușor evazată, decorată cu caneluri fine, verticale în metope. Această colecție școlară de la Răzoare, unită cu cea de la Miheșu de Câmpie, a intrat în colecția particulară a lui Liviu Boca²³.

Colecția școlii din Pănet este tot pe lista celor dispărute. Din această serie de bunuri culturale, erau cunoscute mai multe lame de cuarțit, două dălți și două topoare din piatră, bucăți de mozaic roman, ceramică romană din secolele III-IV. Piesele acestei colecții au fost date spre cercetare arheologului Valeriu Lazăr în 1970, dar, din păcate, piesele nu au ajuns înapoi în școală. Tot din această categorie a făcut parte și colecția școlii din Lueriu. Aceasta conținea un topor din piatră șlefuită și perforată, fragmente ceramice de culoare cenușie, decorate cu brâu alveolar, din epoca Bronzului. La acestea, se adaugă fragmente ceramice din epoca Fierului și romane târzii din secolele III-IV²⁴. Piesele au fost cercetate de Valeriu Lazăr, în 25 mai 1995, după care nu se mai știe nimic. Mai mult ca sigur, au intrat în colecția particulară a acestuia.

Una din cele mai complexe colecții rurale este cea a școlii din Zau de Câmpie. Ea cuprindea o colecție monetară din care cunoaștem o monedă romană imperială emisă de Antoninus Pius și o monedă medievală de argint. Școala a avut și o colecție de ceramică care conținea fragmente Turdaș și Coțofeni, o ceașcă Coțofeni, fragmente ceramice din epoca Bronzului, din epoca Hallstatt și ceramică romană. Colecția școlară mai conținea și o daltă mică și un celt din bronz de tip transilvănean din Hallstatt-ul timpuriu²⁵.

Colecția școlii din Ozd, prin materialul bogat și inedit a intrat în atenția lui Nicolae Vlăssă, care, în Acta Musei Napocensis din 1965 enumera următoarele piese²⁶: microlite geometrice de forme triunghiulare, trapezodiale, în formă de felie de portocală; din cel mai frumos opal alburiu, topor calapod lung de 17 cm, lat de 5 cm, cu tăișul știrbit; fusaiolă din os; pisălog de piatră tronconică; jumătatea unui sceptru sferic perforat din serpentină; fragmente de vase aparținând culturilor Coțofeni, Wietenberg²⁷ și epoca migrațiilor;

²³ *Idem* 1995, p. 184.

²⁴ *Ibidem*, p. 248.

²⁵ *Ibidem*, p. 284-285.

²⁶ Vlăssă 1965, p. 25, nr. 9.

²⁷ Boroffka 1994, p. 64.

fragmentul unei țigle romane cu ștampila CIVB²⁸. Toate aceste obiecte au fost găsite în hotarul comunei Ozd și aduse de copii la școală.

Ultimele două colecții sunt cele ale școlilor din Sovata și Luduș. Ambele erau de mici dimensiuni și destul de slab documentate. Colecția de la Sovata era una numismatică, printre monede aflându-se și un antoninian deteriorat din timpul lui Gallienus, găsit la Mătrici²⁹. Colecția a fost cercetată de Valeriu Lazăr în mai 1975, după care nu se mai știe nimic despre ea.

Colecția școlii generale nr. 1 din Luduș conținea fragmente ceramice aparținând culturii Coțofeni, fragmente ceramice din epoca Bronzului, dar și fragmente ceramice romane și prefeudale din secolul al IV-lea și material osteologic.

Colecțiile școlare, chiar dacă nu toate erau bine organizate sau au dispărut de-a lungul timpului, reprezintă aspecte importante ale realizării și structurării repertoriilor arheologice, dar și a conștientizării în rândul contributorilor a importanței moștenirii arheologice locale.

THE COLLECTIONS OF THE MUREȘ COUNTY'S SCHOOLS IN THE SECOND HALF OF THE 19th CENTURY AND THE 20th CENTURY

ABSTRACT

A considerable cultural wealth lies in the collections of various state and denominational educational institutions. They are not only purely didactic collections, but may also represent the *seed* of a new museum. The history of secondary school collections in Transylvania begins in the 15th century. The oldest, though not the most important, school collections are those of the Evangelical Lyceum in Sibiu, of the Roman Catholic Lyceum in Odorheiu Secuiesc, then, starting with the 16th century, of the Roman Catholic Lyceum in Odorheiu Secuiesc, and then, starting with the 18th century, those of the high schools of Târgu Mureș. But most of the school collections in Transylvania date from the second half of the 19th century. The most important school collections are from the 19th century and two of them are those of the Bethlen College in Aiud and of the Romanian Greek Catholic High School in Blaj. In addition to these school collections, there are also so-called private collections which belong mainly to teachers. In Mureș County, there were a total of 36 collections of which 19 were school and 17 were private collections. In the course of time, 18 of them became part of the private collection of V. Lazăr, a collection that has largely disappeared (V. Lazăr's widow sold the most valuable part, but it is not known to whom) and a part is still in the Mureș County Museum's repository.

²⁸ Vlăssă 1965, p. 25.

²⁹ Lazăr 1995, p. 124.

The paper aims to present the most collections from the schools of Mureș County, but also a brief description of the artefacts, as well as their *history*. The main collections described are: the collection of the Roman Catholic Gymnasium in Târgu Mureș, the collection of the Reformed College of Târgu Mureș, those of the Evangelical Schools from Reghin and Sighișoara as well as the smaller collections from rural schools such as Grebeniș, Bogata, Cuci, Miheșul de Câmpie, Pănet, Lueriu etc.

Bibliografie:

- ANSJM, ds.483,f.1-5 – Arhivele Naționale, Serviciul Județean Mureș, fond Gimnaziul romano catolic din Târgu Mureș, ds. nr. 483, f. 1-5
- ANSJM ds.nr.3117 f.1 – Arhivele Naționale, Serviciul Județean Mureș, fond Colegiul reformat din Târgu Mureș, ds. nr. 3117, f. 1
- Boroffka 1994 – N. Boroffka, *Die Wietenberg Kultur*. Ein Beitrag zur Erforschung der Bronzezeit in Südost-Europa, Bonn, 1994
- Chirilă *et alii* 1972 – E. Chirilă, N. Gudea, Gh. Moldovan, *Tezaure și descoperiri monetare din Muzeul Sighișoara*, Sighișoara, 1972
- Lazăr 1975 – V. Lazăr, Cultura Coțofeni în Județul Mureș, *Marisia*, V, 1975, p. 29-42
- Lazăr, Mera 1979 – V. Lazăr, E. Mera, Descoperiri arheologice la Ibănești-Mureș, *Marisia*, IX, 1979, p. 639-640
- Lazăr 1995 – V. Lazăr, *Repertoriul Arheologic al Județului Mureș*, Târgu Mureș, 1995
- Roman 1971 – P. Roman, Strukturänderungen des Endaneolithikums im Donau-Karpaten-Raum, *Dacia*, N.S., XV, 1971, p. 31-169
- Urr 1876 – Gy. Urr, *Maros-v vásárhelyi helvét hitvallású főtanoda értesítvénye*, ed. Ref. Főtanoda gyorssajtója, 1876, Târgu Mureș
- Vlassa 1965 – N. Vlassa, Cercetări arheologice în regiunile Mureș-Autonomă Maghiară și Cluj, *Acta Musei Napocensis*, 2, 1965, p. 19-38